

XXXIX ХАРКІВСЬКІ
ПОЛІТОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ

Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти

м. Харків, 28 березня 2025 р.

С М А Й Б У Т Н Є

У СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Ч ЮРИСПРУДЕНЦІЯ

А КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Політологія

С ПСИХОЛОГІЯ

ПЕДАГОГІКА

Н СОЦІОЛОГІЯ

І ЕКОНОМІКА

ФІЛОСОФІЯ

С ФІЛОЛОГІЯ

Т ІСТОРІЯ

Мистецтвознавство

Б НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ
ХАРКІВСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПОЛІТОЛОГІВ

УКРАЇНА В СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(XXXIX Харківських політологічних читань)

м. Харків, 28 березня 2025 р.

Харків
«Право»
2025

УДК 070+14+159.9+17+316+32+34+35+37

У45

Редакційна колегія:

Л. М. Герасіна, докторка соціологічних наук, професорка (голова);

О. Ю. Панфілов, доктор філософських наук, професор;

В. А. Прудников, кандидат юридичних наук, доцент;

В. Ф. Смоляннюк, доктор політичних наук, професор;

Т. О. Чернишова, кандидатка філологічних наук, доцентка

Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний
У45 і прикладний аспекти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.
(XXXIX Харків. політол. читань), м. Харків, 28 берез. 2025 р. /
[редкол.: Л. М. Герасіна (голова), О. Ю. Панфілов, В. А. Прудников та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц.
політологів. – Харків : Право, 2025. – 96 с.

ISBN 978-617-8602-74-1

Збірник містить доповіді, у яких висвітлено місце й роль України в геополітичному просторі, політичні, філософські, історичні, культурологічні, психологічні, педагогічні, безпекові аспекти буття українського народу в умовах російської агресії, актуальні міжнародні проблеми сучасного світу.

УДК 070+14+159.9+17+316+32+34+35+37

Відповідальність за достовірність наданих матеріалів несуть автори.

ISBN 978-617-8602-74-1

© ГО «Аналітичний центр сучасної
гуманітаристики», 2025

© Харківська асоціація політологів, 2025

вінчування міфів про «Триєдину Русь». ПЦУ все більше стає потужним опонентом росії у світовому православ'ї і помічником держави у творенні правдивого обличчя України на міжнародній арені. Завдань багато, дорога далека, необхідно пройти ще важкий шлях від об'єднання православних всередині України до повного визнання ПЦУ з боку інших православних церков. Обов'язково досягнемо цієї мети, питання тільки в часі, потрібно максимально зосередити сили, щоб це сталося якомога швидше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про підтримку звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія про надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні : Постанова Верховної Ради України від 19.04.2018 р. №2410-VIII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2410-VIII#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2410-VIII#Text) (дата звернення: 14.03.2025).

2. Патріарший і Синодальний Томос надання автокефального церковного устрою Православній Церкві в Україні. *Православна Церква України*. 28.07.2023. URL: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/patriarshyj-i-synodalnyj-tomos-nadannya-avtokefalnogo-tserkovnogo-ustroyu-pravoslavnij-tserkvi-v-ukrayini/> (дата звернення: 14.03.2025).

Требін М. П.,

доктор філософських наук, професор,
Харківський національний економічний
університет
імені Семена Кузнеця,

ЄВРОПА В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Добробут, мир і співробітництво між європейськими державами є спадщиною історії Європи. Проблема забезпечення безпеки була одним з основних стимулів розвитку пан'європейських ідей і сучасної інтеграції Європи [1, с. 56–57]. Формування сучасних інституцій забезпечення безпеки відбувається в середині ХХ ст. Друга світова війна додала імпульс практичному становленню європейської системи безпеки. Слід виділити кілька причин подібної політичної трансформації.

Однією з причин було бажання не допустити нових воєн на континенті. Це прагнення було закладено в основу сучасного інтеграційного об'єднання.

Через п'ять років після перемоги у Другій світовій війні, 9 травня 1950 р., міністр закордонних справ Франції Робер Шуман оголосив декларацію про необхідність об'єднання ключових для військового виробництва вугільної та сталеливарної промисловості Франції та Німеччини, що вважається початком практичної реалізації європейської інтеграції. Ключовою передумовою цього рішення було бажання Франції створити безпечнішу Європу: «Встановлені... спільні виробничі зв'язки означатимуть, що будь-яка війна між Францією та Німеччиною відтепер стане не тільки немислимою, але й практично неможливою» [22]. «Усунення столітнього протистояння Франції та Німеччини» буде, за планом Р. Шумана, сприяти об'єднанню європейських націй.

Бажання забезпечити мир на континенті було вже відомим явищем у Європі. Кожна зміна систем міжнародних відносин, починаючи з Вестфальських мирних договорів і закінчуючи Версальським миром, супроводжувалася пацифістською риторикою європейських правителів. Однак практичні кроки з недопущення воєн залишалися неефективними. Можливо, ця тенденція знову б повторилася, якби не одна принципова відмінність післявоєнного періоду: уперше в історії європейські країни стали перетворюватися із суб'єктів міжнародної політики на об'єкти, схильні до впливу біполярного суперництва, що складалося. Це стало другою причиною створення загальноєвропейських інституцій забезпечення безпеки.

Виснаження сил і втрата впливу у світі сприймалися як порушення основ безпеки, що сприяло консолідації європейських країн. Як зазначає французький історик П'єр Жербе, одним із основних імпульсів до об'єднання Європи послужило визнання слабкості стосовно зовнішнього світу. Коли Європа відчула загрозу ззовні, необхідність європейського єднання стала очевидною [13]. Повоєнні події в Європі давали мало приводів для оптимізму. Над звільненим від німецького фашизму континентом нависла тінь нового протистояння, тепер вже серед переможців. Радянський Союз став сприйматися як нова загроза безпеці. У прагненні стримати Варшавський договір виснажені війною європейські держави пішли шляхом об'єднання своїх можливостей. Таким чином, наявність зовнішньої загрози стала третьою причиною створення європейських інститутів безпеки.

Комбінація трьох причин забезпечила ефективність утворення системи регіональної безпеки і послужила основою для інтеграційного будівництва в Європі.

Форсована діяльність західноєвропейських країн щодо створення єдиних механізмів безпеки у другій половині 1940-х рр. спиралася на досвід спів-

робітництва країн антигітлерівської коаліції періоду воєнного часу. Саме в умовах боротьби проти нацистської Німеччини з'явилися проекти об'єднання військових потенціалів союзників. Першим великим проектом була пропозиція одного з майбутніх архітекторів європейської інтеграції Жана Монне. У 1940 р. у період «дивної війни» він запропонував об'єднати Англію та Францію в єдину державу. Проект передбачав створення єдиної федеративної держави із загальним урядом, парламентом, громадянством та армією. Франція, таким чином, втрачала колонії, флот і навіть прапор. Шарль де Голль, майбутній глава руху Опору, спочатку підтримував ці ідеї, потім, домігшись свого визнання з боку Лондона як лідера нескореної Франції, активно виступав проти, апелюючи до будь-яких артефактів імперії [19].

У листопаді 1940 р. Трюгве Лі, міністр закордонних справ норвезького уряду у вигнанні, запропонував план створення англійських та американських військових баз на території Норвегії, Ісландії та Фарерських островів після війни [4, р. 198–201]. Проект підтримали Бельгія та Нідерланди. В. Черчілль скептично ставився до проекту, оскільки вважав, що Лондону не варто мати жорстких зобов'язань перед зруйнованою війною Європою, що підписання Західноєвропейського оборонного пакту може заохотити американців проводити традиційну політику ізоляціонізму [20, р. 15–16]. Крім того, він сумнівався у підтримці парламентом та британським платником податків планів із захисту західноєвропейських держав, які показали себе ненадійними союзниками до Другої світової війни та під час неї [20, р. 28–29]. З часом позиція Норвегії також зазнала змін. Проатлантична політика Трюгве Лі була відображена в «Основних рисах норвезької зовнішньої політики», яка передбачала створення атлантичної оборонної системи за участю США, Великої Британії та Норвегії як її ядра, а також Швеції, Данії, Канади, Ісландії, Нідерландів, Бельгії та Франції [16, р. 42]. Але бажання СРСР брати участь у цій системі та пов'язані з цим «витрати» у вигляді надання військових баз Москві та можливих внутрішніх проблем, викликаних комуністичним впливом, знизила зацікавленість норвезьких політиків в ідеї атлантичної системи безпеки [16, р. 62].

Голландський проект післявоєнної системи безпеки також передбачав регіональну кооперацію. Еелко ван Клеффенс, міністр закордонних справ нідерландського уряду у вигнанні, визначив Нідерландам роль держави другого ешелону, що йдуть за великими державами [15, р. 215]. Він поділяв ідею Трюгве Лі про включення США та Великої Британії в оборонну систему Європи, оскільки вважав, що держави з виходом до побережжя Ат-

лантичного океану повинні мати свою організацію для спільного захисту власної території і морських комунікацій [12, р. 634]. Міністр підкреслював, що потрібні такі міжнародні угоди, які дозволили б невеликим державам мати можливість вести незалежну політику в тих регіонах, де вони мають прямі інтереси, у той час як великі держави будуть концентруватися на всіх або кількох регіонах. Е. ван Клеффенс пропонував створити схожі організації з безпеки ні лише в Північній Атлантиці, але і в Південній Атлантиці, Тихому та Індійському океанах, на Балтійському і Середземному морях. У цій конструкції Нідерланди як колоніальна держава стає учасником регіональних систем, створених в регіонах Північної та Південної Атлантики, Тихого та Індійського океану [12, р. 634]. Місце Нідерландів у європейській системі безпеки визначалося у виступі Е. ван Клеффенса для мешканців окупованої країни. Він підкреслював, що німецька атака на Голландію, Бельгію і Францію означає напад на Англію, а захват останньої «заносить кинджал у саме серце Америки». Міністр описує перспективи: «...на Заході можуть з'явитися сильні альянси, у яких Америка, Канада і британські домініони будуть функціонувати як арсенал, Велика Британія – як база (особливо для повітряних сил), а західна частина європейського континенту, я говорю про Голландію, Бельгію та Францію, – як плацдарм» [10, р. 14]. Таким чином, на думку голландської сторони, післявоєнна системи безпеки в Західній Європі повинна ґрунтуватися на активному співробітництві та взаємодії країн з двох боків Північної Атлантики.

Бельгійський план створення системи європейської безпеки пріоритет віддавав регіональним угодам [24, р. 147]. Поль-Анрі Спаак, міністр закордонних справ уряду Бельгії у вигнанні, пропонував триярсну конструкцію: регіональна кооперація Бельгії, Люксембургу, Нідерландів, Франції та Великої Британії в основі, європейський союз як проміжна ланка та універсальна міжнародна організація на вершині цієї конструкції. Ключовим учасником угоди є Велика Британія, чие лідерство і має забезпечити ефективність регіональної системи безпеки.

У перші повоєнні роки існувало безліч ідей створення військових союзів, проте слід виділити два проекти, які були реалізовані західними країнами: британський, що передбачав діяльну участь Лондона в системі європейської безпеки в рамках Брюссельського пакту та Західноєвропейського союзу, і американський, з активною участю Вашингтону у вирішенні проблем європейської безпеки через НАТО.

Прообразом Брюссельського пакту є англо-французький договір у Дюнкерку від 4 березня 1947 р. У цій угоді про союз та взаємодопомогу були відображені гарантії безпеки на випадок відновлення німецької агресії. Сторони, у разі протистояння Німеччини, зобов'язуються надати «всю військову допомогу та підтримку» одне одному [26]. Дюнкеркський договір викликав неоднозначну реакцію серед невеликих європейських держав. Бельгійський прем'єр-міністр Поль-Анрі Спаак називав його «стерильним», оскільки він був спрямований на стримування розгромленої Німеччини [17, р. 59]. Бельгійський та нідерландський уряди підтримали заяву заступника держсекретаря Роберта Ловетта про необхідність розширити модель за рахунок країн Бенілюксу. Нідерланди та Бельгія 19 лютого 1948 р. виступили з ініціативою створення регіональної організації в Західній Європі, яка мала економічний та військово-політичний характер [17, р. 59]. Менш ніж за місяць, 17 березня 1948 р., у Брюсселі західноєвропейські країни прийняли «Договір про економічне, соціальне та культурне співробітництво та колективну самооборону», розрахований на 50 років.

Ініціатором та активним прихильником створення західноєвропейського оборонного союзу варто вважати Велику Британію. Лондон, сприймаючи себе все ще великою імперією, намагався проводити концепцію «трьох кіл» зовнішньої політики, яка полягала в «особливих відносинах» у рамках ангlosаксонського світу, лідерство в Британській Співдружності та об'єднаній Європі. Об'єднання оборонних потенціалів західноєвропейських країн за діяльної участі Великої Британії відповідало третьому напрямку англійської післявоєнної дипломатії. Для Франції участь у договорі надавало можливість створити структуру, що гарантувала їй захист від радянської загрози, контроль за розвитком Німеччини та домінування на заході європейського континенту.

Незважаючи на свою назву, угода регламентувала головним чином питання безпеки. У ній зазначалася не тільки протидія можливій німецькій агресії, а й «підтримка міжнародного миру та безпеки та опір будь-якій політиці агресії» [25]. Остання фраза мала цілком конкретне джерело – радянську загрозу, яка замінила німецький реваншизм. Відповідно до ст. 4 Брюссельського пакту, держави-підписанти засновують систему колективної оборони: у разі нападу на будь-яку країну – учасницю договору інші країни зобов'язуються надати їй всю необхідну військову та іншу допомогу та підтримку. Інституційне оформлення договору прописано у ст. 7, де йдеться про створення Консультативної ради, яка збирається за вимогою будь-якого

учасника пакту [11, р. 3–6]. Міністри закордонних справ як члени Консультативної ради зустрілися 17 квітня в Парижі для обговорення організаційної структури пакту. Було ухвалено рішення про скликання Консультативної ради, що складається з міністрів, не рідше ніж раз на три місяця, створено Постійну комісію як виконавчий орган ради та Військовий комітет. До кінця квітня всі обумовлені структури розпочали свою роботу. Міністри оборони п'яти країн 28 вересня домовилися про заснування постійно діючої єдиної військової структури – Генерального штабу союзу, що складався з командувачів сухопутних військ (французький генерал Жан де Латр де Тассіньї), Військово-повітряних сил (англійський головний маршал авіації Джеймс Робб), Військово-морських сил (французький віце-адмірал Робер Жужар). Головою комітету було призначено британського фельдмаршала Бернарда Монтгомері. Робота Штабу проводилася у м. Фонтенбло. Таким чином, наприкінці 1948 р. почалася робота Організації Брюссельського пакту, що представляв європейську систему колективної оборони.

Створення НАТО, а також підписання низки договорів про заснування Організації європейського економічного співробітництва (квітень 1948 р.), Організації Північноатлантичного договору (квітень 1949 р.), Ради Європи (травень 1949 р.) та Європейського об'єднання вугілля та сталі (квітень 1951 р.), позбавили Брюссельський договір значної частини його повноважень. Фактично проблеми європейської оборони до розпаду біполярної світової системи перейшли НАТО. Наприкінці бурхливого XX століття, переживши жахи двох світових воєн, Європа прийшла до ідеї економічного та політичного союзу з єдиним правовим простором, заснованим на ідеях правової держави.

Для забезпечення миру в регіоні ЄС розробила та реалізувала декілька стратегій безпеки. Прийняття *Європейської стратегії безпеки* (ЄСБ) Європейською Радою в грудні 2003 р. було першою спробою ЄС створення глобального стратегічного документа, який міг би зрівнятися з американською *Стратегією національної безпеки* або іншими національними документами чи стратегічними оглядами [14]. За винятком Стратегічної концепції НАТО, він є єдиним прикладом документу регіонального або міжнародного інституту, що формулює загальну стратегічну основу, яка поєднує оцінку обстановки в плані безпеки та загальне бачення своєї міжнародної ролі. У прийнятій в 2003 р. ЄСБ під назвою «Безпечна Європа в найкращому світі» зазначалося, що «Європа ще ніколи не була такою успішною, такою безпечною і такою вільною». «Насильство першої половини XX століття по-

ступилося місцем безпрецедентному в європейській історії періоду миру і стабільності» [2]. ЄСБ являла собою коротенький 15-сторінковий документ з докладним описом обстановки безпеки, що охоплює глобальні виклики та п'ять конкретних загроз (тероризм, поширення зброї масового знищення, регіональні конфлікти, крах держави та організована злочинність), а також три стратегічні цілі ЄС (усунення загрози, безпечне сусідство та сприяння ефективної багатосторонності). У ньому також перераховані партнери (Сполучені Штати, Росія і держави, що розвиваються, в Азії, Африці та Латинській Америці).

Під впливом таких міжнародних викликів, як арабська весна 2011–2014 рр., російська агресивна зовнішня політика в Криму та на Донбасі, активність Китаю в ЄС та регіонах світу, Брюссель почав переглядати свою стратегію безпеки. У *Глобальній стратегії ЄС 2016 р.* було визначено основні засади зовнішньої політики Європейського союзу: єдність, залученість, відповідальність, співробітництво [21, р. 16–18]. Усі вони безпосередньо розвивали ідею про багатосторонній правовий порядок, що дозволяє мінімізувати ризики військового конфлікту, не обнуляючи при цьому значення воєнного чинника як *ultima ratio* (лат. «останній засіб»). У Глобальній стратегії ЄС фіксувалося, що єдність інтересів і цінностей є пріоритетною стосовно принципу *raison d'État* (лат. «державний інтерес»).

Документ визначав взаємозалежність внутрішньої та зовнішньої безпеки. Євросоюз усвідомлював, що не може в довгостроковій перспективі зберігати стійкість, не спостерігаючи стабільності, насамперед, на сході та півдні, тобто на пострадянському просторі, Західних Балканах, Близькому Сході, Північній, Західній та Центральній Африці. Пріоритет віддавався не військовому, а нормативному, гуманітарному, економічному втручанням, які, на думку авторів документа, здатні були забезпечити безпечну обстановку в різних регіонах світу. Закріплювалася ідея участі ЄС у збереженні стійкості демократичних режимів, наголошувалося на важливості підтримки цінностей – поваги та захисту прав людини, фундаментальних свобод і правової держави, що разом охоплювало такі поняття, як справедливість, солідарність, рівність, відсутність дискримінації, плюралізм, повага різноманітності.

У документі знайшла відображення й інша цінність – переконаність у іманентній крихкості репресивної держави в довгостроковій перспективі, що сприяє зростанню бажання брати участь у побудові «інклюзивних, успішних та безпечних спільнот» [21, р. 25]. Відповідно, докладаючи зусиль для

просування демократичних свобод, ЄС мав сприяти поширенню сталого світопорядку. Значними ідеями документа стали запобіжна миротворчість та дипломатія. У цій галузі Євросоюз мав тривалий і досить успішний досвід. Урегулювання конфліктів до їх переходу в активну фазу визначалося ключовим інструментом зовнішньої політики об'єднання.

У Глобальній стратегії ЄС виділено п'ять пріоритетів: безпека ЄС; державна та соціальна стійкість на сході та півдні ЄС; комплексний підхід до конфліктів; регіональні порядки, засновані на співробітництві; глобальне управління в XXI ст. [21, р. 18–44]. Два поняття – переосмислення (rethinking) і стресостійкість (resilience) увійшли як домінанти в лексикон європейських політиків і аналітиків.

Цікаво, що ЄС не вказував на військові ризики для власної безпеки. Однак зазначалося, що існували деякі «гібридні» загрози. Їх ліквідація пов'язувалася з координацією діяльності країн-учасниць у тісній співпраці з НАТО. При цьому наголошувалося на важливості розвитку внутрішньої інфраструктури. Особливо це стосувалося більшої автономії у технологічній сфері, зокрема, у розвитку власної навігаційної системи та кібертехнологій. Більш того, значний акцент робився на Європейському агентстві прикордонної та прибережної охорони (Frontex) та Європолі. При цьому зберігалася настороженість Євросоюзу щодо безпосереднього використання збройних сил у проблемних регіонах. Водночас стратегія відображала усвідомлення європейськими інституціями необхідності розширювати свої оборонні можливості. Крім згаданих вище, наголошувалася важливість розвитку розвідувальних технологій, безпілотних бойових систем, транспортної авіації тощо. Велика увага приділялася поглибленню співробітництва у сфері оборони, а також посиленню координації та стандартизації військового виробництва, тобто, по суті, спостерігалися перші кроки в напрямку створення загальноєвропейського військово-промислового комплексу. Крім того, було прийнято рішення про проведення регулярних як цивільних, так і військових навчань, а також про збільшення обсягу фінансування бойових груп ЄС.

21 березня 2022 р. глави держав та урядів ЄС схвалили «Стратегічний компас» – дорожню карту для того, щоб визначити реальні загрози та посилити свої позиції у сфері безпеки та оборони. Жозеп Боррель, тодішній керівник зовнішньополітичного відомства ЄС, сказав, що це «поворотний момент для Європейського Союзу як постачальника безпеки та важливий крок для європейської політики безпеки та оборони» [23]. Він також сказав, що з огляду на російське вторгнення в Україну у 2022 році необхідні «кар-

динальні зміни в безпеці та обороні ЄС» [28]. Документ розділено на чотири кошики: Дія, Безпека, Інвестиції та Партнери [3]. Головна цільова установка – дати відповіді на ключові питання: якими є найнебезпечніші для ЄС виклики та загрози; як в інтегрованій Європі найбільш ефективно використовувати наявні сили і потенціали та покращити їхню взаємодію; як їй добитися посилення впливу як регіонального та глобального гравця [9]. Першопричину розробки «Стратегічного компасу» Європи в ЄС пояснюють тим, що Євросоюзу загрожує стратегічне зменшення. Насамперед економічна роль ЄС стає все більш обмеженою: 30 років тому на його частку припадала чверть світового багатства, а через два десятиліття вона ледве перевищуватиме 10%. Відбувається і демографічне зменшення інтегрованої Європи, у результаті до кінця нинішнього століття на її частку припадатиме менше 5% населення світу. Розробці цього документа передувало також осмислення викликів з боку «нових амбітних гравців», стратегій дестабілізації з використанням кіберзброї та дезінформації. Минули часи, вважають у керівних інстанціях ЄС, коли мир та війна являли собою два чітко помітні стани. Вперше поставлено конкретні завдання: створити європейські сили швидкого реагування чисельністю до 5 тис. військовослужбовців; зміцнити структури військового командування та контролю Євросоюзу, посилити військову мобільність, проводити регулярні навчання; передбачено розширити можливості розвідувальних служб ЄС для забезпечення адекватного стратегічного аналізу ризиків та найнебезпечніших викликів для інтегрованої Європи; наголошено на необхідності створення інноваційного комплексу механізмів та інструментів для протидії гібридним загрозам, дезінформації та втручанню ззовні.

Узагалі, аналіз стратегічних документів ЄС у галузі безпеки, підтверджує той факт, що багато років візитною карткою зовнішньої політики ЄС була нормативна сила. Заради справедливості слід зазначити, що з цією концепцією конкурують такі поняття, як «м'яка сила», «етична сила», «трансформуюча сила», «тиха наддержавна», «ідеальна сила», «громадянська сила» [27, р. 292].

Концепцію «нормативної» сили було введено в науковий обіг професором Лундського університету (Швеція) Іаном Маннерсом [18]. Він розглядав «нормативну» силу як ідентичність ЄС, певний стандарт міжнародної поведінки ЄС та ідеального міжнародного порядку, загальновизнаного та універсально застосовного в межах ООН. При цьому акцент робився на невійськові форми експорту «нормативної» сили ЄС. І. Маннерс виділяв шість

із них: вплив, передача, неформальне розповсюдження, процедурне поширення, відкрите поширення та культурний фільтр. Важко уявити собі ЄС як «нормативну» державу, стверджував І. Маннерс, яка надає приклад, якщо вона застосовує примус для поширення своїх норм [18].

Бельгійський експерт Свен Біскоп, який з 1999 р. пропагував посилення інтеграції у військовій галузі, не приховує свого задоволення у зв'язку зі схваленням *Стратегічного компасу*. Він виходить із того, що країни-члени ЄС, чий сукупний військовий бюджет є другим у світі, витрачають військові кошти марнотратно і неефективно через фрагментацію та відсутність інтеграції у військовій сфері [7]. Крім того, він піддає критиці існуючу систему інтеграції європейських збройних сил на рівні національних батальйонів. Одна з його статей має достатньо різку назву – «Убити батальйони» (Kill the Battlegroups). Як альтернативу батальйонам він пропонує створення «Потенціалу швидкого реагування» (Rapid Deployment Capacity) на рівні бригади, тобто до п'яти тисяч військових, з таким розрахунком, щоб ЄС міг розгорнути в разі необхідності 12–15 бригад [6]. «...Європа, через Європейський Союз, має діяти як велика держава в ХХІ столітті», – підкреслює він [5, р. 1–2].

Тобто останні події у світі змусили ЄС значно переглянути свою політику у сфері безпеки, з «нормативної» сили переорієнтуватися на військову, збільшити свій військовий бюджет, оновити можливості військово-промислового комплексу. Безумовно, основою європейської системи безпеки залишається НАТО, але ЄС намагається взяти на себе більше завдань у галузі безпеки, продовжує підтримувати Україну в її боротьбі з агресором [8], і буде далі все робити для того, щоб мінімізувати загрозу війни в Європі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Требін М. П. Європейська безпека перед новими викликами. *Політична система України за умов глобальних викликів і локальних проблем* : зб. матеріалів XXXIV Харків. політол. читань (м. Харків, 21 квітня 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 56–61.
2. A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> (accessed date: 17.03.2025).
3. A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf> (accessed date: 17.03.2025).

4. Almlid G. K. Norway's Foreign Policy in the Twentieth and Twenty-first Centuries. Cham: Palgrave Macmillan, 2024. x, 240 p.
5. Biscop S. European strategy in the 21st century : new future for old power. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. xi, 153 p.
6. Biscop S. Kill the Battlegroups. *EGMONT. Royal Institute for International Relations*. 18 November 2021. URL: https://www.egmontinstitute.be/kill-the-battlegroups/?utm_source=the+Egmont+mailing+list&utm_campaign=4dc095d55f-Europe-and-great-powers-playing-our-Trump-cards_CO&utm_medium=email&utm_term=0_6fda39e199-4dc095d55f-219852835 (accessed date: 17.03.2025).
7. Biscop S. A European Defence Summit in May 2022: From Compass to Capabilities. *EGMONT. Royal Institute for International Relations*. 21 Apr 2022. URL: https://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2022/04/Sven-Biscop_PolicyBrief275_v2.pdf?type=pdf (accessed date: 17.03.2025).
8. Biscop S. Disgrace in Washington, Decisions in London. *EGMONT. Royal Institute for International Relations*. 3 March 2025. URL: <https://www.egmontinstitute.be/disgrace-in-washington-decisions-in-london/> (accessed date: 17.03.2025).
9. Blockmans S., Crosson D. M., Paikin Z. The EU's Strategic Compass: a guide to reverse strategic shrinkage. *CEPS*. 31 Mar 2022. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/the-eus-strategic-compass/> (accessed date: 17.03.2025).
10. Campen S. I. P. van. The quest for security: some aspects of Netherlands foreign policy, 1945–1950. s-Gravenhage: M. Nijhoff, 1957. xii, 314 p.
11. European foreign policy : key documents / [compiled and edited by] Christopher Hill and Karen E. Smith. London ; New York : Routledge, 2000. xxii, 477 p.
12. Four centuries of Dutch-American relations, 1609–2009 / edited by Hans Krabbendam, Cornelis A. van Minnen, Giles Scott-Smith. Albany : SUNY Press, 2009. 1190 p.
13. Gerbet P. La construction de l'Europe. Paris : Impr. nationale, 1983. 498 p.
14. Heisbourg F. The 'European Security Strategy' is not a Security Strategy. *A European Way of War* / St. Everts et al. London: Centre for European Reform, 2004. P. 27–39.
15. Holland at war against Hitler : Anglo-Dutch relations, 1940–1945 / edited by M. R. D. Foot; with a foreword by H. R. H. Prince Bernhard. London, England ; Portland, Ore. : Waanders Uitgevers, 1990. xx, 258 p.
16. Holtsmark S. G. Between «Russophobia» and «Bridge-Building»: The Norwegian Government and the Soviet Union, 1940–1945. Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1988. 82 p.
17. Kaplan L. S. The United States and NATO: the formative years. Lexington, Ky. : University Press of Kentucky, 1984. xi, 276 p.
18. Manners I. Normative power Europe reconsidered: beyond the crossroads. *Journal of European Public Policy*. 2006. Vol. 13, Issue 2. P. 182–199. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501760500451600>

19. Noël L. Le projet d'union franco-britannique de juin 1940. *Revue d'histoire de la Deuxième Guerre mondiale*. 1956. No. 21. P. 22–37.
20. Poole P. D. British Foreign Policy, the United States and Europe, 1945–1950 : A Dissertation Submitted to the University of Birmingham for the Degree Master of Philosophy. Birmingham, 2011. 116 p.
21. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (accessed date: 17.03.2025).
22. Schuman declaration May 1950. *European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945–59/schuman-declaration-may-1950_en (accessed date: 17.03.2025).
23. Tidey A. What is the 'strategic compass' and what does it mean for EU defence? *Euronews*. 23 March 2022. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/23/what-is-the-strategic-compass-and-what-does-it-mean-for-eu-defence> (accessed date: 17.03.2025).
24. The Atlantic Pact forty years later : a historical reappraisal / edited by Ennio Di Nolfo. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 1991. viii, 268 p.
25. The Brussels Treaty (17 March 1948). URL: https://www.cvce.eu/en/obj/the_brussels_treaty_17_march_1948-en-3467de5e-9802-4b65-8076-778bc7d164d3.html (accessed date: 17.03.2025).
26. Treaty of Alliance and Mutual Assistance between the United Kingdom and France (Dunkirk, 4 March 1947). *CVCE.eu*. URL: https://www.cvce.eu/en/obj/treaty_of_alliance_and_mutual_assistance_between_the_united_kingdom_and_france_dunkirk_4_march_1947-en-1fb9f4b5-64e2-4337-bc78-db7e1978de09.html (accessed date: 17.03.2025).
27. Vukasović D. M., Matić P. The Power of «Normative Power Europe» Discourse. *Discourse and Politics. International Thematic Collection of Papers* / Eds. Vukasović D. M., Matić P. Belgrade: Institute for Political Studies, 2019. P. 291–310.
28. Witney N. The EU's Strategic Compass: Brand new, already obsolete. *European Council on Foreign Relations*. 31 March 2022. URL: <https://ecfr.eu/article/the-eus-strategic-compass-brand-new-already-obsolete/> (accessed date: 17.03.2025).

ЗМІСТ

Секція: Політичні науки

Безрук О. О.

ДИЛЕМА БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ	3

Денисенко І. Д.

УКРАЇНА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ КАРЛА ШМІТТА	5

Козьма В. В.

ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО КЛАСУ	7

Куц Г. М.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР	11

Мельничук І. В.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ГРАВЕЦЬ.....	15

Требін М. П.

ЄВРОПА В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ	19

Секція: Національна безпека

Ranfilov O. Yu.

EDUCATION AND NATIONAL SECURITY OF THE STATE	31

Петрова Л. О.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	32

Секція: Юридичні науки

Ковтунова Л. Ю.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ.....	36

Секція: Історичні науки

Синицький С. М.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОЛЬСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ГРОМАД.....	39

Наукове видання

УКРАЇНА В СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(XXXIX Харківських політологічних читань)

м. Харків, 28 березня 2025 р.

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 03.04.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 5,6. Обл.-вид. арк. 5. Тираж 100 пр. Зам. № 325

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017